

CRITICA REGLEMENTĂRII PRIVIND SUBROGAȚIA ÎN DREPTURILE CREDITORULUI

Lector univ. dr. Dan Constantin Tudurache
Universitatea „Al. I. Cuza” Iași

Le projet du Cod Civil, dans ses articles 1211-1216, régit la subrogation d'une façon semblable à celle qui existe dans le Cod actuel. La plupart des différences tiennent à la rédaction, pas au fond du problème. Dans l'article 1229 alinéa 3, traitant de la matière du paiement fait par une tierce personne, précise que la subrogation ne peut avoir lieu qu'aux cas et dans les conditions prévues par la loi. Nous estimons que, aussi bien à la date de l'adoption du code actuel, que de nos jours, la solution suivant laquelle le bénéfice de la subrogation sur les droits du créancier payé était refusé à la tierce personne désintéressée qui effectue le paiement n'est pas justifiée. Nous pensons plus convenable l'établissement du principe suivant lequel la subrogation puisse opérer de droit dans tout le cas où une tierce personne effectuerait le paiement en se substituant au débiteur. La solution envisagée serait de nature à consolider le crédit et de favoriser non seulement le paiement des créances vers les créanciers initiaux, mais aussi la récupération, des débiteurs ou de leurs ayants cause, de ce qui a été payé au nom du débiteur.

1. Principiul general în materia plății obligațiilor civile este acela potrivit căruia oricine poate face plata.¹ Aceasta poate fi efectuată de către debitor, o persoană ținută alături de debitor (fidejutorul sau cautiunea reală), o persoană interesată în efectuarea ei sau chiar de către o persoană neinteresată. Dispozițiile articolului 1093 din Codul civil arată că atunci când datoria debitorului este plătită de către o terță persoană neinteresată în nume propriu, solvensul nu se subrogă în drepturile creditorului. Acest principiu permite ca subrogația în drepturile creditorului să aibă loc, eventual, prin consimțământul creditorului.

Făcându-se o caracterizare a Codului civil, în forma în care a fost adoptat, în literatură s-a arătat că, deși, s-a enunțat principiul egalității participanților la raporturile juridice civile, nu s-a urmărit și realizarea practică a acestui principiu, în unele cazuri, femeia măritată, minorul, muncitorul, chiriașul și debitorul rămânând în situații de inferioritate față de bărbat, părinte sau tutore, patron, proprietar, creditor.² Ne vom opri asupra modului în care, în ce privește plata prin subrogație, legiuitorul de la 1864 a înțeles să se preocupe în mod deosebit de interesele creditorului, iar numai în mod excepțional de situația solvensului. Astfel cum s-a arătat în literatura de specialitate, „subrogația în

¹Pentru detalii cu privire la materia plății, a se vedea Dimitrie Alexandrescu, *Explicațiune teoretică și practică a Dreptului civil român în comparație cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, Tomul VI, Tipografia Națională, Iași, 1900, p. 432 și urm.; Matei B. Cantacuzino, *Elementele Dreptului civil*, Editura ALL Educational, București, 1998, p. 459 și urm.; C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de Drept civil român*, Editura ALL, București, 1997, p. 371 și urm.; Constantin Stătescu, Corneliu Bârsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura ALL Educational, București, 1998, p. 298 și urm.; Liviu Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 1998, 476 și urm.

²A se vedea Ovid Sachelarie, *Caracterizarea codului civil*, în *Tratat de drept civil*, vol. I, coordonator Paul Cosmovici, Editura Academiei, București, 1989, p. 36.

drepturile creditorului prin plata creanței (subrogația personală) este un mijloc de transmitere legală sau convențională a dreptului de creanță, cu toate garanțiile și accesoriile sale, către un terț care a plătit pe creditorul inițial, în locul debitorului”.³

2. Codul civil, în articolele 1106-1108, reglementează două forme ale subrogației în drepturile creditorului plătit: subrogația convențională și subrogația legală. Potrivit art. 1108 Cod civil subrogația operează de drept în următoarele cazuri:

1). „în folosul aceluia care, fiind el însuși creditor, plătește altui creditor, ce are preferință”. Este ipoteza în care un creditor plătește altui creditor cu rang preferențial, subrogându-se în drepturile acestuia;

2). „în folosul aceluia care, dobândind un imobil, plătește creditorilor cărora acest imobil era ipotecat”. Este ipoteza în care dobânditorul unui imobil ipotecat plătește pe creditorii care au un drept de ipotecă asupra acelui imobil. Solvensul poate avea interes să-i plătească, pentru a împiedica urmărirea imobilului, adică scoaterea lui la vânzare de către creditorii ipotecari. Cumpărătorul va avea ipoteca asupra propriului său imobil, cu rangul creditorilor plătiți. Acest caz de subrogație prezintă interes mai ales pentru situația în care înstrăinarea făcută către solvens ar fi desființată din diverse motive, iar imobilul s-ar întoarce în patrimoniul înstrăinătorului său; evident, dreptul de proprietate revine în patrimoniul înstrăinătorului grevat de dreptul de ipotecă al cărui titular este terțul solvens;

3). „în folosul aceluia, care fiind obligat cu alții sau pentru alții la plata datoriei, are interes de a o desface”, adică are interes să plătească. Sunt obligați împreună cu altul în dreptul nostru civil: a) codebitorii solidari; b) codebitorii obligațiilor indivizibile; c) fidejuserii între ei. Sunt obligați pentru altul: a) fidejuserii; b) cauțiunea reală;

4). „în folosul erederului beneficiar, care a plătit din starea sa datoriile succesiunii”. Acest caz de subrogație legală privește pe moștenitorul care a acceptat o succesiune sub beneficiu de inventar și plătește o datorie a succesiunii astfel acceptate din propriul său patrimoniu.

La cazurile de subrogație legală reglementate de Codul civil se adaugă acela prevăzut de dispozițiile articolului 22 alineatul (1) din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România,⁴ potrivit căreia „în limitele indemnizației plătite, asigurătorul este subrogat în toate drepturile asiguratului sau ale beneficiarului asigurării contra celor răspunzători de producerea pagubei, cu excepția asigurărilor de persoane, iar în cazul în care în vigoare era o asigurare obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse prin accidente de autovehicule și împotriva asigurătorului de răspundere civilă, în limitele obligației acestuia, conform art. 54 alin. 2 și 3”.

3. Examinând cazurile de subrogație legală, se poate observa că este vorba de plata făcută fie de către persoane ținute la executarea obligației alături de debitor ori pentru debitor, fie de către terțe persoane interesate. Din împrejurarea că neexecutarea obligației din partea debitorului se răsfrânge într-un mod sau altul asupra patrimoniului solvensului aflat în astfel de situații, legiuitorul a găsit de cuviință să treacă asupra solvensului creanța cu toate garanțiile și accesoriile sale, în absența oricărei manifestări de voință a părților.

Dacă plata este făcută într-o situație ce nu se încadrează în nici unul din cazurile de subrogație legală, terțul solvens nu are împotriva debitorului pentru care a plătit, decât o

³Constantin Stătescu, Corneliu Bârsan, *op. cit.*, p. 345.

⁴Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 303 din 30 decembrie 1995. Textul articolului 22 alineatul (1) este reprodus astfel cum a fost modificat prin O.U.G. nr. 61/2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 562 din 30 iunie 2005.

simplă acțiune personală, nemaivând garanțiile care îl asigurau pe creditor împotriva insolvabilității debitorului.⁵ Ca efect al plății, pe cale accesorie, toate garanțiile, personale și reale, ce însoțeau creanța se sting odată cu stingerea acesteia în privința creditorului.

Din faptul că în articolul 1093 al Codului civil s-a prevăzut că pentru cazul plății efectuate de către un terț neinteresat nu operează subrogația, cu consecința stingerii tuturor accesoriilor și garanțiilor ce însoțeau creanța, reiese preocuparea legiuitorului, în mod exclusiv, pentru satisfacerea dreptului creditorului, cu riscul lăsării în afara unei protecții reale a drepturilor pe care terțul solvens le dobândește împotriva debitorului. Astfel cum s-a arătat în literatură, soluția a fost adoptată atât de legiuitorul francez, cât și de legiuitorul român, „...din cauza favoarei cu care legiuitorul vede liberarea debitorului”.⁶ Pentru a beneficia de aceleași drepturi ca și creditorul plătit, solvensul trebuie să fie subrogat pe cale convențională.

4. Subrogația convențională, la rândul ei, este de două feluri: subrogația convențională consimțită de creditor și subrogația convențională consimțită de debitor. Subrogația convențională consimțită de creditor este prevăzută de art. 1107 Cod civil, potrivit cu care „când creditorul, primind plata sa de la o altă persoană, dă acestei persoane drepturile, acțiunile, privilegiile sau ipotecile sale, în contra debitorului; această subrogație trebuie să fie expresă și făcută tot într-un timp cu plata”.

Din analiza textului citat, rezultă următoarele condiții:

1) cel ce face subrogația este *creditorul*. Prin primirea plății, creditorul subrogă pe terțul solvens în toate drepturile și acțiunile pe care le are împotriva debitorului său;

2) subrogația convențională consimțită de creditor trebuie să se realizeze *concomitent cu plata*;

3) convenția de subrogare dintre creditor și terțul solvens trebuie să fie *expresă*, ceea ce înseamnă că voința creditorului de a subroga pe terț în drepturile și acțiunile sale trebuie să rezulte în mod neîndoielnic;

4) pentru ca subrogația să fie *opozabilă terților* și să se poată dovedi faptul că operația înlocuirii creditorului s-a făcut concomitent cu plata, este necesar ca chitanța să aibă *dată certă*.

Potrivit art. 1107 alin. 2 Cod civil, subrogația convențională consimțită de debitor se realizează atunci „când debitorul se împrumută cu o sumă spre a-și plăti datoria și subrogă pe împrumutător în drepturile creditorului”.

Debitorul este cel care face înlocuirea creditorului. Pentru a se împiedica eventualele fraude, potrivit prevederilor articolului 1107 alineatul 2 teza finală, se cere ca:

- actul de împrumut și chitanța de plată a datoriei să se facă în formă autentică;

- în actul de împrumut să se precizeze expres suma ce se împrumută pentru a se plăti datoria;

- în chitanța de plată a datoriei să se arate că datoria se plătește cu suma împrumutată.

Subrogația consimțită de debitor este un act juridic solemn. La această formă a subrogației convenționale nu se cere consimțământul creditorului. Dacă el refuză plata, debitorul poate realiza oferta reală urmată de consemnațiune.

Proiectul Noului Cod civil, în articolele 1211-1216, reglementează subrogația în manieră asemănătoare celei din actualul cod civil. Diferențele sunt în majoritatea lor în domeniul redactării și nu în cel al fondului problemei. De asemenea, în articolul 1229

⁵A se vedea C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 376.

⁶Dimitrie Alexandrescu, *op. cit.*, p. 439.

alineatul (3), tratând materia plății făcute de către un terț, precizează că subrogația nu poate avea loc decât în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

În materia subrogației convenționale consimțite de debitor, prin dispozițiile articolului 1213 alineatul (2) nu se mai cere forma autentică, pretinzându-se doar ca actul de împrumut și chitanța de plată a datoriei să aibă dată certă. Considerăm justificată această schimbare a condițiilor de realizare a subrogației convenționale consimțite de debitor, atâta timp cât pentru a preveni fraudă este suficient a se stabili anterioritatea cu dată certă a actului plății prin subrogație.

5. În materia subrogației legale, în ce privește cazul de subrogație al dobânditorului imobilului ipotecat, acesta este extins la orice bun asupra căruia este constituită o garanție reală. Iarăși, schimbarea reglementării este justă. La epoca adoptării codului civil actual, cele mai importante bunuri erau imobilele, motiv pentru care era firesc ca legiuitorul să acorde o mai mare atenție raporturilor juridice referitoare la imobile. Între timp, s-a schimbat raportul între mobile și imobile în cadrul patrimoniului precum și în circuitul civil general, apărând bunuri mobile cu valori foarte mari asupra cărora se pot constitui garanții la fel de puternice ca și ipoteca. În aceste condiții, nu ar exista nici o justificare pentru a nu se acorda aceleași drepturi dobânditorilor de bunuri mobile ce formează obiectul unor gajuri sau unor garanții reale mobiliare.

6. Considerăm că atât la epoca adoptării actualului cod, cât și în prezent, nu se justifică soluția potrivit căruia terțului neinteresat ce face plata, să i se refuze beneficiul subrogației în drepturile creditorului plătit. Prin efectul dispoziției cuprinse în articolul 1093, regulă ce este preluată și de Proiectul Noului Cod civil, se realizează o favoare deosebită debitorului și garanților acestuia care sunt liberați de obligația de garanție prin simplul fapt al plății de către un terț; pe de altă parte, terțul solvens în regresul său împotriva debitorului nu mai beneficiază de aceleași garanții, ceea ce poate să se soldeze cu asumarea riscului insolvabilității debitorului. Astfel, mai potrivită ar fi stabilirea principiului potrivit căruia subrogația să opereze de drept în toate cazurile în care o terță persoană efectuează plata în locul debitorului. Soluția ar fi de natură să consolideze creditul și să favorizeze nu numai plata creanțelor către creditorii originari, dar și recuperarea de la debitori și de la cauțiunile acestora a ceea ce s-a plătit în locul debitorului. Important este că lipsa de diligență a solvensului, de a nu solicita creditorului consimțământul la efectuarea subrogației convenționale, nu s-ar mai întoarce împotriva sa, beneficiind, astfel, de toate acțiunile, privilegiile, ipotecile precum și orice alte accesorii și garanții care însoțeau creanța.